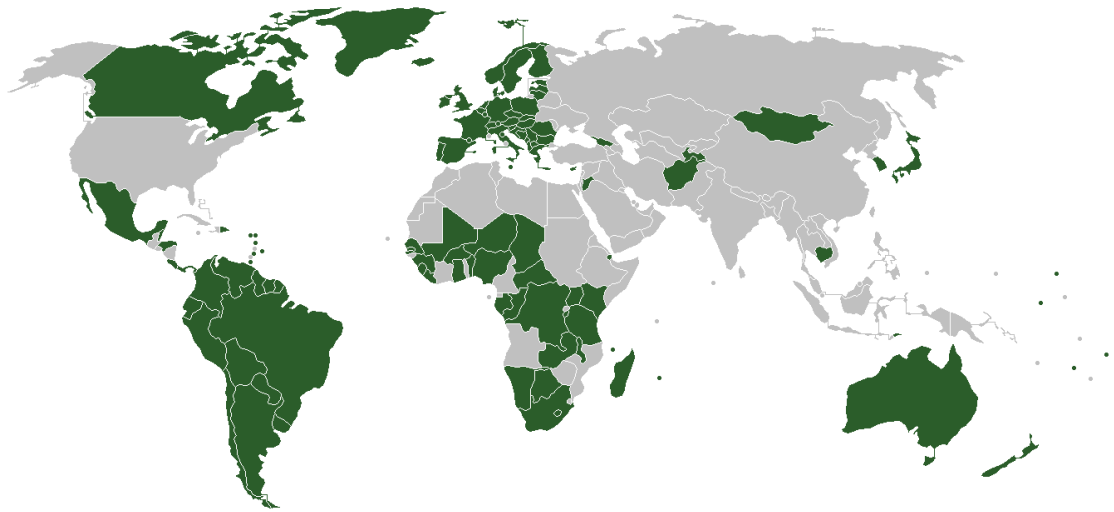

نهمه ریکا و دادگای تاوانی نیوده و نه تی ICC

عنه ئی مه حمود محهمه د

نه و ولاتانه ی تا سانی 2007 واژویان کردوه، به رهنگی سهوز دیاریکراوه.

خۆپیشاندانی کوردان له بهردهم دادگای ئای سی سی له یادی سۆران مامهحهمه 2009

پوژی 7-17 به پوژی دادپهروهی له جیهان دهناسریت و سالانه له سهرتاسهری جیهان یاد دهکریتهوه، لهم پوژه پهیماننامهی رۆما له سالی 1998 له دایک بوو، که بووه سهرتایهک بۆ پیکهینانی دادگای تاوانی نیو دهوڵهتی ناسراو به ئای سی سی، که بارهگاکهی له شاری لاهای هۆنهنادیه.

سالی 1998 نهجومهنی نهتهوه یهگرتوووهکان پوژهی بریارهکهی پهسهند کرد به 120 ولات لهگهڵ و 21 بیدهنگ و 7 دژ، دژهکانیش بریتی بوون له ههریهک لهم ولاتانه: "نامهریکا، ئیسرائیل، چین، عراق، قهتەر، لیبیا، یهمن."

لیروهه بریارهکه بوو به ناچاری پاش نهوهی ولاتی ژماره 60 په یوهست بوو پیوهی، له 11-4-2002 سهرهتا 10 دهوڵهت بریاری پهسهندکردنی بریارهکیان دا، وهی ژمارهکیان له ههمان کۆبونهوهگه یشته 66 ولات، که خوی ته نهها 60 پیویست بوو بۆ بریاردان لهسهری.

له سهرتای دهست بهکار بوونی دادگاوه، داواکاری گشتی تا ئیستا لهسهر ئهو تاوانانهی له "ئوگهندا، کۆنگوی دیموکراتی و ئهفریقای ناوهراست و دارفور" لیکۆئینهوهی کردوووه دۆسهی کردۆتهوه و چهندی تاوانکاری دادگاییکردوووهو بریاری گرتنی چهندی دیکهشی داوه.

ئهو ولاتانهی په یوهست دهبن به دادگاوه، دوا میژووی بریاردان لهسهری دادگا دهسهلاتی خوی پیاده دهکات و هه ئوست له ناست پیشینکاریهکان دهره بریت. ئهم دادگایه به هیچ جۆریک ناگه رینهوه بۆ سهر تاوانهکانی پیش میژووی 1-7-2002. ئهو ولاتانهی په یوهست دهبن به دادگاوه له کاتیک نه توانن دادگایی تاوانبارانی خویان بکهن، دادگا بهو ئهرکه هه ئدهستیت، بۆ ئهوهی تاوانباران له سزا پرگاریان نه بیت.

چین و هیند و روسیا و ئامهریکا که واژوی په ممانه که بیان تاکو ئیستا نه کردووو په یوه پیهوست نه بوونه پیوهی ، بهر دوهام په خنه ی لیده گرن. دادگا له بواړی ستافی فه رمان بهران و دیار یکردنی بودجه ته و او سه ربه خوږیه له نه ته وه یه گگرتوو هکان ، به لام ریکه وتن له نیوان هه ردوولا هه یه .

تاکو تشرینی دوومه 2007 ژماره ی په یوه ست بووان به دادگا وه گه شته 105 ولات، 41 ولاتی دیکه ش واژوی یاسای رومایان کردوو به لام ته سدیقیمان نه کردوو. له 21 یولی 2009 ژماره ی ولاته په یوه سته کان به دادگا گه شته 110 ولات ، ژماره ی نه ولاتانه ی په یمانا مه که بیان واژو کردوو گه شته 139 ولات.

له ولاتانی ناربه ی ته نه ا جیبوتی و نوردن نه ندانم له دادگا. داواکاری گشتی دادگا لويس مؤرینو ئوکامبوی نه رجه ننتینییه و به کوی دنگ هه لبرتیردا.

له 31 نازاری 2005 دا نه نجومه نی ناسایشی نه ته وه یه گگرتوو هکان دوسییه ی دارفوری نارد بو دادگای تاوانی نیوده وتی، هاوکات بریاری تاییه ت دهرچوو له نه نجومه نه وه که سودان و ته وای نه و لایه نانه ی په یوه ست به قهیرانه که وه پابه ند بن به بریاره کانی دادگای تاوانی نیو نه ته وه ییه وه، دادگا بریاری گرتنی عومهر حه سن به شیر و نه حمه د هارون وه زیری دونه ت بو کارویاری مروقیایه تی و عه لی کوشیب سه روکی جه نجوید دهرکرد، وه لی سودان ناماده نه بوو که س ته سلیم به دادگا بکات.

فه رمانی ده سته سه رکردنی عومهر به شیر بیوننه بوو له میژووی دادگا، نه و تاوانه ی له 2003 ده ستی پیکرد به کوشتنی نریک 300000 که س له دارفورییه کان گه شت، له پال سوتاندنی مال و گوندی دارفورییه کان و په لاماری ژنان و کویله کردنی مندالان "ریکخراوی ته ندروستی جیهانی ژماره ی کوژراوانی به 70000 دیار یکرد، تاقیگه ی به لچیکی CRED ژماره ی قوربانیا نی به 118142 قوربانی دیار یکرد". له 4 ی نازاری 2009، دادگا یاداشتنامه ی گرتنی عومهر به شیری دهرکرد. هاوکات له نوڤه مبه ری 2008 بریاری گرتنی 3 له سه رانی د، له ناویاندا به حر نه بو قرده هه بوو ، که خو ی چوو بو دادگا، له شوباتی 2009 شایه دی خو یله دادگا داو نازاد کرا.

داواکاری گشتی سه بارت به و 3 دارفورییه وتی :هه موو ناماده ن بین بو دادگا، بو یه پیویست ناکات بریاری گرتنیان بو دهریکه ی، ناوی دوانه که ی دی ناشکرا نه کراوه تاکو ئیستا.

دادگا ته نه ا له و تاوانه گه وره کانی وه ک"جینوساید، تاوانی شه ر، تاوانی دژ به مروقیایه تی" ده کوئیته وه، که له دوا ی به روا ری 1-7-2002 نه نجام دراییتن.

دادگا هه وئده دات بو کوتایی هینان به رزگار بوونی تاوانکاران له سزا و داد په روه ری.

زور ولات له گه ل نه وه بوون دادگا ده سه لاتی جیهانی هه بیت، به لام به هو ی نارپزایی ئامهریکا نه م بوچوونه هه ره سی هینا. ئیستا سنووری جوگرافیای ده سه لاتی سنوورداره له :

-نه گه ر تاوانکار هاوولاتی یه کیک له ولاتانی نه ندانم بیت"یان نه گه ر ولاتی تاوانبار رازی بیت به دادگایی کردنی."
-نه گه ر تاوانه که له سه ر زوی ولاتیکی نه ندانم له دادگا نه نجامدرا"یان نه و ولاته ی تاوانه که ی له سه ر نه نجام دراوه رازی بیت لیکوئیته وه له سه ر تاوانه که بکریت و تاوانکار دادگایی بکریت."

یه کیټک له و لایه نانهی که خانی لاواری دادگای نیونه ته و هیی تاوانباران ناسراو به ئای سی سی ئه وهیه، ئامهریکا دانی پیدای نه ناوه تا کو نیستا، ئه م دادگایه وهک ناسراوه به دادگای دادپه روهی له جیهاندا، ئه مرؤ رؤلئ زور گه و ره ده گپریت بو پیشگرتن به نه نجامدانی پیشینکاریه گه و ره کان له جیهاندا، به تایبته تاوانه کانی دژ به مرؤ قایه تی و جهنگ و تاوانی ژینوساید، دان نه نانی ئه مهریکا به دادگاکه له گه ل چه ند گه و ره زله یزیکئ وهک چین و هیند و روسیا له هه یبه تی دادگاکه ی که مکر دؤ ته وه و لاواز نیشانی ددهات، وه لئ وهک پرؤ ژه یه کی دادپه روهی له جیهاندا دان نه نانی ئه و ولاتانه پیی نه ییتوانیوه له هه یبه ت و قورسای و ره وایی که مکه اته وه، مرؤ قایه تی هه میسه بو ینگرتن له دوباره بوونه وهی تاوانه گه و ره کان و به رپر سیراتی هه موو مرؤ قایه تی له ژبانی مرؤ قه کان به تایبته نه ته وه بنده سته کان ره وایی ددهات به و دادگایه .

ئامهریکا و دادگا و پینینه ی میژووی له گه ئیدا.

ئهمهریکا هه موو کات له هه وئو یسته کانی دوو لایه نه بووه، به رژه وهندی له کوئ بوویت ئاماده بووه، ئیتر گوئی به دادپه روهی و ره وایی نه داوه، پشتیوانی له ده ست به کار بوونی دادگای تاوانی نیوده و ته تی تایبته به یوغسلاقی و رواندای کردووه له سانه کانی "1994، 1993" دا، هه و ره ها دادگای نیمچه نیو ده و ته تی بو سیرالیون "2000" و که مبه دیا "2003" و لبنان "2006"، به لام به هه موو شیوه یه ک به ره و رووی ئای سی سی وه ستاوه ته وه.

به رپرسانی ئیداره ی کلنتون به شدار بوون له و دانوساندنانه ی که به ریکه و تن گه یشت له سه ر قانونی بنچینه یی په یماننامه ی روم، ئه و په یماننامه نیو ده و ته تی له سه ر بنچینه یی په سه ندردی له سالی 1998 دا، دواتر دادگای تاوانی نیو ده و ته تی ناسراو به ئای سی سی دامه زرا.

ئامهریکا ده یه ویست به هه موارکردنی په یماننامه که وه په یه وه ست بیت به دادگاکه وه، به لام نه یانتوانی قه ناعه ت به ولاتانی دیکه به یینیت بو هه موارکردنی به رنامه ی دادگا تا کو بیته نه ندام تیایدا، به هوئ ترسی ده زگای سه ربازی ئامهریکا "پنتاگون" له دادگایی بارگای به سیاسه ت، به روک به ها ولاتیانی بگرت.

ئامهریکا له رؤژی کو تایی واده ی واژو کردندا له 2000-12-31 دا، واژوی له سه ر یاسای روم کرد، هاوکات نیگه رانی خو ی له وه راگه یاند که په یماننامه که زور خانی زیاندار بو ئه و که نه به ری گه و ره تی تیدایه، سه روک کلنتون وتی: خو م، هه و ره ها ئه و سه روکانه ی له دوای من دین رینونینان ناکه م ئه م ریکه و تنامه یه پیشکه ش به نه نجومه نی پیران بکات بو په یه وه ست بوون به دادگا وه، تا کو ئه و خالانه ی جیگای گومانی ئیمن لانه بردرین.

کلنتون پیش 3 هه قته له ده رچوونی له کوشکی سپی، له دوا رؤژی دیاریکراو بو واژو کردنی په یماننامه که له به روارئ 12-31-2000 په یماننامه که ی واژو کرد و وتی: ئامانج له واژو کردن قه ت به مانای ئه وه نییه پابه ند بین به په یماننامه که وه یان په یه وه ست بین پیوه ی، له دریزه ی قسه کانیدا وتی: ئاموژگاریم بو جیگه ره وه م ئه وه یه په یماننامه که نه ئیریت بو نه نجومه نی پیران بو بریاردان له سه ری و په سه ندردی.

له به روارئ 2002-5-6 ئه مینداری گشتی نه ته وه یه کگرتووه کان به فه رمی رایگه یاند، ئامهریکا به فه رمی رایگه یاندووه نایه ویت به شیک بیت له دادگاکه، هه و ره ها هیج ئیلترامیکی یاسای به واژو کردنی له 2000-12-31 ناکات، به مه ش بریاری پاشگه زبوونه وهی دا له واژو کردنی په یماننامه که.

ئامهریکا له گه ل ئه وه دایه دادگا له ژیر ده سه لاتی نه نجومه نی ئاسایشدا بیت، بو ئه وه ی هه ر کاتییک ویستی قیتو له دژی بریار و کاره کانی به کار به یینیت و بکه ویتته ژیر ره حمه تی خو یه وه، له به روارئ 2002-5-6 دوه ئامهریکا هه وئو یستی نه یارانه ی له سه ر

دادگا که وەرگرت، پاش نهوی به فهرمی واژوکردنه وه که ی رهتکرده وه. رامسفیلد وهزیری بهرگری نهوکاتی نامه ریکا دوی پاشه گشه کردنی نامه ریکا له دادگا وتی: دادگا شه رعییه تی نییه. ته نانهت هه ره شه ی ته داخولی سه ربازی کرد دژ به هه ر ولاتیگ هاوولاتیانی ته سلیم به دادگا بکه ن. ههروه ها په یماننامه ی دوو قوئی له گه ل ولاتان به ست بو پیشگرتن له ته سلیم کردنی هاوولاتیانی به دادگا، ته نانهت له سالی 2004 یاسایه کی دهر کرد به ناوی نرکت قه ده شه ی کرد هاوکاری ناسراو به یوسید پیشگه ش به و ولاتانه بکات که په یماننامه ی دوو قوئی له گه ل واژو ناکه ن سه بارهت به ته سلیم نه کردنی هاوولاتیانی به دادگا

له سالی 2002، کونگریسی نامه ریکی بریاری له سه ر یاسایه ک دا به ناوی په لاماری لاهای، به پیئی نهو یاسایه سه ربازی نامه ریکی ده پارلیزیت له به رامبه ر لیپرسینه وه ی نه م دادگاییه. ههروه ها به پیئی هه مان یاسا یاسا غیکرد فه رمانبه رانی دهو له تی هاوکاری دادگای نیونه ته وه یی تاوان بکه ن که به "یاسای په لاماری لاهای ناسراوه". به پیئی نهو یاسایه هه موو مافیک دهر دیته سه روک هه ر ریگایه ک بگریته بهر بو نازا کردنی هه ر هاوولاتییه کی نامه ریکی یان هه ر که سیک له هاوکارانی نامه ریکا گلبدریته وه یان زیندانی بگریته له لایه ن دادگای ناوبراوه وه یان به فه رمانی نهو ده ست به سه ر یان زیندانی بیت.

بو ش یاسای پاراستنی تاکه کانی سه ربازی نامه ریکی واژو کرد، که ره خنه بوو له دادگای تاوانی نیو نه ته وه یی، ههروه ها هه ره شه ی برینی هاوکاری هه موو نه وانیه ی کرد که هاوکاری دادگا ده که ن دژ به هاوولاتیانی .

هه لوئستی نیستی نامه ریکا سه بارهت به دادگای تاوانی نیو دهو له تی.

نیداره ی بو ش که وته بهر ره خنه ی توند سه بارهت به هه لوئستی دژایه تیا نه ی بو دادگای تاوانی نیونه ته وه یی له سه روبه ندی چوار سالی یه که می ده سه لاتیدا، هه ره چهنده ته حه فوزاتی ولاته یه کگرتوه کان له سه ر دادگای ناوبراو ده گهریته وه بو پیش سه رده می بو ش و به دیاریکراوی له سه رده می کیلنتونه وه ده ستی پیکرد، چاوه ران دهر کیت له سه رده می سه روک باراک نوباما و دوی نه م چوار سانه ش به رده وام بیت. وه لی گورانکاریه که له وه دایه پیشبینی دهر کیت نیداره ی نوباما له هه لوئست و مامه له کردنیدا نه م تر بیت له به رامبه ر دادگاییه که و نیشانه ی پشتیوانی بی واژوکردن بدات به ده سته وه، وه لی بو په یوه ست بوون پیوه ی پیشبینی نه وه ناکریت له ماوه ی نزیک داهاتوو بیته دی و نامه ریکا ببیته به شیک له دادگاییه که. زور هوی ناوخیی له نارادایه بو نه وه ی ولاته یه کگرتوه کان په یوه ست نه بیت به دادگا که وه گرتگرینیان بریته یه له دژایه تیکردنی کونگریس بو نهو دادگاییه، نیداره ی نوباما له بارودوخی پر له قهیران و ته نگزه ی سیاسی، نابووری، کومه لایه تی نیستادا ناتوانیت ده ست بو نهو شه ره ببات به تاییهت له گه ل پنتاگون و کونگریس و نه نجومه نی پیران و هه وانگری و.... هاوکات ده زگا سه ربازییه کان وه کو پیشوو نه یارن بو دان نان به و دادگاییه له لایه ن ولاته یه کگرتوه کان وه، به تاییهت نیستا ولاته یه کگرتوه کان هیزی زیاتری له دهر وه ی سنوره کان هه یه به تاییهت له هه ردوو ولاتی "بیراق و نه فغانستان" له گه ری زوره بکه ویته بهر تومه تبارکردن به نه نجامدانی پیشیلکاری و لیپرسینه وه دادگاییکردن، کاتیک خوی و نهو ولاتانه واژوی په یماننامه که بکه ن!

کاتی خوی له لایه ن نه ندامانی پارته کوماری له نه نجومه نی نوئنه ران، ته نانهت له لایه ن زور له نه ندامانی لیستی دیموکرات له نه نجومه نی پیران، له ناویاندا نه ندامی نه نجومه نی پیران خاتوو هیلاری کیلنتون دژایه تی واژوکردنی نه م په یماننامه یه کرا. وه لی با بزاین نیستا خاتوو هیلاری کلنتون سه بارهت به په یوه ست نه بوونی نامه ریکا به دادگا که وه چی ده لیت، هیلاری کلنتون له کینیا وتی: هه ست به داخ و که سه ربکی قول ده که ین به هوی نه وه ی ولاته یه کگرتوه کان نه ندام نییه له دادگای تاوانبارانی نیو نه ته وه یی که دا مه زرا بو دادگایی تاوانبارانی جهنگ و نه نجامدانه رانی کومه لکوژییه کان و تاوانه کانی دیکه ی دژ به مرو قایه تی". پابه ند نه بوون به دادگای نیو دهو له تی تاوانباران له لایه ن نامه ریکا وه له راستیدا که سه ربکی گه وره یه بو نامه ریکا که پابه ند نه بیت به دادپه روه ری نیو نه ته وه یی وه، که خوی به پارلیزری دادپه روه ری له جیهاندا ده زانیت. هاوکات هه لوئستی نه گه تیفی نامه ریکا دهر ده خات به رامبه ر به ده زگا نیو دهو له تیه کان.

گهوره به‌شداره له ده‌سه‌لاتدارییه‌تی ده‌بوایه له‌م ئاسته‌یا هه‌نگاوی هه‌تبه‌ینایه، "هه‌رچه‌نده ئی‌راق له به‌رواری 15-2-2005 په‌یوه‌ست بووه به په‌یماننامه‌که‌وه، پاشان بێ هێج رو‌نکردنه‌وه‌یه‌ک په‌شیمان بو‌ته‌وه،" من گرت‌گرتین هۆکار بو‌ واژۆ نه‌کردنی له‌م په‌یماننامه‌یه بو‌ 3 خا‌ل ده‌گه‌رینه‌وه.

1- بوونی ئامه‌ریکا له ئی‌راق، له‌مه به‌هێزترین خا‌ه، له‌گه‌ر ئی‌راق له‌م په‌یماننامه‌یه واژۆ بکات راسته‌وخۆ له کاتی پیش‌نیکاریدا دادگا ده‌بیته تهره‌ف به‌رامبه‌ر به پیش‌نیکاری و‌لاتی داگیر که‌ر و نه‌ندامانی هیزی ئامه‌ریکا نه‌وانه‌ی پیش‌نیکاری ده‌که‌ن دادگایی ده‌کات، دیاره ئامه‌ریکا له دادگایی نه‌ندامه‌کانی و سزا دانیانیه‌وه باکی نییه، به‌ئکه له بریاره‌کانی دادگا ده‌ترسیت به سزا دانی هاو‌ولاتیانی به تاوانه گه‌وره‌کان.

2- نه‌زانی گرتگی دادگا‌که و نزمی ئاستی هوشیاری و هه‌ست نه‌کردن به رۆلی له‌م دادگاییه له لایه‌ن به‌رپرسانه‌وه.

3- مانی روحی شه‌رخوازی له ناو ده‌سه‌لاتدارانی نه‌ته‌وه‌ی سه‌رده‌ست.

له کۆتاییدا هیوادارم پانه‌په‌ستویه‌کی وا پێک به‌یتریت له لایه‌ن که‌سوکاری قوربانیان و پارت و لایه‌نه سیاسییه‌کان و ریک‌خواه‌کانی کۆمه‌نگه‌ی مه‌ده‌نییه‌وه ده‌سه‌لاتدارانی کورد و ئی‌راقی ناچار بکه‌ن له‌م په‌یماننامه‌یه واژۆ بکه‌ن.

Signatories to the Rome Statute (alphabetical)

STATE	SIGNATURE	RATIFICATION	ACCESSION
Afghanistan			10 Feb 2003
Albania	18 July 1998	31 Jan 2003	
Algeria	28 Dec 2000		
Andorra	18 July 1998	30 April 2001	
Angola	7 Oct 1998		
Antigua and Barbuda	23 Oct 1998	18 June 2001	
Argentina	8 Jan 1999	8 Feb 2001	
Armenia	1 Oct 1999		
Australia	9 Dec 1998	1 July 2002	
Austria	7 Oct 1998	28 Dec 2000	
Bahamas	29 Dec 2000		
Bahrain	11 Dec 2000		
Bangladesh	16 Sept 1999		
Barbados	8 Sept 2000	10 Dec 2002	
Belgium	10 Sept 1998	28 June 2000	
Belize	5 Apr 2000	5 Apr 2000	
Benin	24 Sept 1999	22 Jan 2002	
Bolivia	17 July 1998	27 June 2002	
Bosnia and Herzegovina	17 July 2000	11 Apr 2002	
Botswana	8 Sept 2000	8 Sept 2000	
Brazil	7 Feb 2000	20 June 2002	
Bulgaria	11 Feb 1999	11 Apr 2002	
Burkina Faso	30 Nov 1998	16 Apr 2004	
Burundi	13 Jan 1999	21 Sept 2004	
Cambodia	23 Oct 2000	11 Apr 2002	
Cameroon	17 July 1998		
Canada	18 Dec 1998	7 July 2000	
Cape Verde	28 Dec 2000		
Central African Republic	7 Dec 1999	3 Oct 2001	
Chad	20 Oct 1999	1 Nov 2006	
Chile	11 Sept 1998		
Colombia	10 Dec 1998	5 Aug 2002	
Comoros	22 Sept 2000	18 Aug 2006	
Congo	17 July 1998	3 May 2004	
Cook Islands			18 July 2008
Costa Rica	7 Oct 1998	7 June 2001	
Cote d'Ivoire	30 Nov 1998		

Croatia	12 Oct 1998	21 May 2001	
Cyprus	15 Oct 1998	7 Mar 2002	
Czech Republic	13 Apr	21 July 2009	
Democratic Republic of Congo	8 Sept 2000	11 Apr 2002	
Denmark	25 Sept 1998	21 June 2001	
Djibouti	7 Oct 1998	5 Nov 2002	
Dominica			12 Feb 2001
Dominican Republic	8 Sept 2000	12 May 2005	
East Timor			6 Sept 2002
Ecuador	7 Oct 1998	5 Feb 2002	
Egypt	26 Dec 2000		
Eritrea	7 Oct 1998		
Estonia	27 Dec 1999	30 Jan 2002	
Fiji	29 Nov 1999	29 Nov 1999	
Finland	7 Oct 1998	29 Dec 2000	
France	18 July 1998	9 June 2000	
Gabon	22 Dec 1998	20 Sept 2000	
Gambia	7 Dec 1998	28 June 2002	
Georgia	18 July 1998	5 Sept 2003	
Germany	10 Dec 1998	11 Dec 2000	
Ghana	18 July 1998	20 Dec 1999	
Greece	18 July 1998	15 May 2002	
Guinea	8 Sept 2000	14 Sept 2003	
Guinea-Bissau	12 Sept 2000		
Guyana	28 Dec 2000	24 Sept 2004	
Haiti	26 Feb 1999		
Honduras	7 Oct 1998	1 July 2002	
Hungary	15 Jan 1999	30 Nov 2001	
Iceland	26 Aug 1998	25 May 2000	
Iran	31 Dec 2000		
Ireland	7 Oct 1998	11 Apr 2002	
Israel	31 Dec 2000*		
Italy	18 July 1998	26 July 1999	
Jamaica	8 Sept 2000		
Japan			17 July 2007
Jordan	7 Oct 1998	11 Apr 2002	
Kenya	11 Aug 1999	15 Mar 2005	
Kuwait	8 Sept 2000		
Kyrgyzstan	8 Dec 1998		
Latvia	22 Apr 1999	28 June 2002	
Lesotho	30 Nov 1998	6 Sept 2000	